

Elvedina Bilajbegović

## PREFIKSALNI GLAGOLI I GLAGOLI S PARTIKULOM U NJEMAČKOM JEZIKU

### *Sažetak*

*Centralno pitanje ovog rada je šta su prefiksadni glagoli i glagoli s partikulom u njemačkom jeziku. U lingvističkoj znanstvenoj literaturi ne postoji jedinstven stav oko naziva ovog tipa glagola. Rad će s toga dati pregled definicije prefiksanih glagola i glagola s partikulom u njemačkom jeziku, njihovih osobina, sličnosti i razlika.*

*Ključne riječi: prefiksadni glagoli, glagoli s partikulom*

### *Summary*

*The central question of this work is what the prefix verbs and verbs with particles are. In the linguistic research literature there is no unified attitude for the name of this type of verbs. The work will therefore provide an overview of definitions of prefix verbs and verbs with particles in German, their characteristics, similarities and differences.*

### **Uvod**

Dosadašnja istraživanja u njemačkom jeziku o prefiksanim glagolima i glagolima s partikulom nisu jedinstvena. Postavlja se pitanje šta su ti glagoli. U upotrebi su slijedeći termini: *Verbzusatz*, *trennbare Partikel*, *untrennbare Partikel*, *Präpartikel*, *feste Partikel*, *bewegliche Partikel*, *Verbzusatz*, *Präfixoid*, *Halbpräfix* i *Nachverb* (Fleischer/Barz 1995, Kühnhold 1973, Wellmann 1995, Motsch 1999, Eichinger 2000).

### **Prefiksadni glagoli**

U ranim lingvističkim istraživanjima nisu se razlikovali prefiksi i sastavni dijelovi glagola. Pa tako Grimm (1878) i Paul (1920:

68) smatraju da su prefiksi „*Erstglieder von Komposita*“. Tek Henzen (1965: 103) razlikuje prefiksaciju i tvorbu složenica jer smatra da „*be-, ent-, er-, ver und zer-* kategorieverändernden Charakter haben können, weil sie aus Verben, Nomina und Adjektiven neue komplexe Verben bilden: *be-seel(en)*, *ent-ziffer(n)*, *er-möglich(en)*, *verabschied(en)*, *zer-bomb(en)*.“ Engel (1988: 439) razlikuje „*feste*“ i „*trennbare Morpheme*“, pa su za njega *durch-, um-, über-, unter-, wider- und wieder-* nekad „*feste*“ a nekad „*trennbare Morpheme*“. Stoga se da zaključiti da se prefiksadni glagoli tvore od prefiksa: *be-, emp-, ent-, er-, ge-, miss-, ver-, zer-* (*belegen, empfinden, entleihen, erweisen, gelingen, missverstehen, verstehen, zergehen*).

Naglasak prefiksasnih glagola (s iznimkom *miss*-glagola) nalazi se na osnovi glagola:

*ver* ‘*kaufen*, *be* ‘*stimmen*, *zer* ‘*stören*.

Prefiksadni se glagoli nikad ne pišu odvojeno:

- a) *Thomas verlässt das Haus*
- b) *, dass Thomas das Haus verlässt*
- c) *Verlässt Thomas das Haus?*

Particip prefiksasnih glagola tvori se bez *ge-* „*verkauft*“ +*ge**verkauft* +*vergekauft*

-u većini slučajeva su deverbálni

-prefiksi su proizašli iz prijedloga/priloga

-prefiksacija kod glagola veoma je produktivna

-prefiks mijenja tematske veze

- a) *Andrea gießt Wasser auf die Blumen.*
- b) *Andrea begießt die Rosen mit Wasser.*

Pojedini prefiksi tvore glagole od denominalnih i deadjektivnih osnova:

- *entgleisen* (#gleisen), *verwitwen* (#witwen), *vermöbeln* (#möbeln)
- *verdummen* (#dummen), *entfremden* (#fremden), *befeuchten* (#feuchten).

## Prijedlozi i prilozi kao prefiksi

Navedeni prefiksi sastavni su dijelovi glagola ali se u rečenici ne pojavljuju samostalno: *be-*, *emp-*, *ent-*, *er-*, *ge-*, *miss-*, *ver-*, *zer-*.

Pored navedenih prefiksa u njemačkom jeziku mogu se naći i prefiksi stranog porijekla npr.: *de-/des-/dis*, *in-/inter-*, *ko-/kol-/kom-/kon-/kor-*, *prä-*, *re-*, *sub-* i *trans-* (Fleischer/Barz 1995: 37).

U literaturi možemo naći i mnoge druge sastavne dijelove glagola kao prefikse:

- a) *durch-*, *über-*, *um-*, *unter-*
- b) *hinter-*, *wider-*, *wieder –*

*Wieder* u primjeru pod (b) može se javiti i kao prilog, dok se drugi navedeni primjeri mogu okarakterisati kao prijedlozi. Eichinger (2000: 102) primjere navedene pod (b) definira kao prefikse. Nadalje kaže da se ponašaju kao "*gebundene Präfixe*", nisu naglašeni i s glagolskom osnovom tvore morfološke strukture. Problem nije u definiciji već u tome da se mogu javiti i kao slobodni morfemi. Stoga je odredba da su afiksi nezadovoljavajuća.

Njihova druga karakteristika je da se mogu vezati jer služe i za tvorbu tzv. razdvojivih glagola. U takvim spojevima oni su naglašeni, u rečenici mogu imati samostalno mjesto i između prefiksa i glagolske osnove može se staviti oznaka za particip II *–ge* i oznaka za infinitiv *–zu*.

Primjer:                      , das Problem durchzudenken

Fleischer/Barz (1995: 342) ih naziva i kao „*doppelförmige Verben*“. Primjeri navedeni pod (a) i (b) u literaturi se nazivaju još i afiksi. (Eichinger 2000).

Može se zaključiti da u njemačkom jeziku postoje četiri prijedloga koji se upotrebljavaju kao prefiksi, i to da se prijedlozi rjeđe javljaju kao morfološki sastavni dijelovi.

## Glagoli s partikulom

Termin glagoli s partikulom nije nastao u skorije vrijeme jer ih je čak i Grimm (1878: 786) svojevremeno nazivao „*Partikelkomposita*“.

„*Die Verbpartikeln sind Elemente, die zu den nichtflektierten Wortarten gehören*“ (Naumann 2000: 59). Glagoli s partikulom su

proizvodi tvorbe riječi. Većina autora u svojim analizama glagole s partikulom svrstava u prefiksne glagole. (Fleischer/Barz 1995; Erben 2000; Kühnhold 1973).

S druge strane, postoje i autori koji u svojim radovima smatraju da su glagoli s partikulom morfološki moduli, ali da se mogu razgraničiti kao posebni jezični znaci, kao glagoli s partikulom. Radovi koji analiziraju glagole s partikulom, a koji smatraju da su oni proizvod tvorbe riječi, prepoznaju da je integracija glagola s partikulom u analizu prefiksanih glagola nezadovoljavajuća.

Drach (1963) smatra da su „*Partikelverben Verbgefüge mit „irreführender Rechtschreibung“, die aus einem einfachen oder zusammengesetzten Verb und einem gewohnheitsmäßig beigefügten Adverb bestehen*“. Dalje navodi da su oni predmet sintakse a ne tvorbe riječi, odnosno morfologije (Drach 1963: 58-69).

U starovisokonjemačkom i srednjevisokonjemačkom jeziku partikula i glagol pisali su se razdvojeno. Kako navodi Duden Deutsche Orthographie (2000: 281-283) ne treba se čvrsto držati za takvo navođenje jer su se tek u to doba stvarali temelji njemačkog pisanog jezika tako da grafička kodacija u to vrijeme nije bila stabilna. Tek u 17. stoljeću mogu se naći primjeri za sastavljeno pisanje glagola i partikule.

Duden (2000: 164-165) dalje navodi kako je u 18. stoljeću isti omjer pisanja sastavljenih i rastavljenih glagola s partikulom, a što je vidljivo i iz Goetheovih djela i to u vremenskom razdoblju između 1774. i 1787.god. Međutim, novi pravopis želi ograničiti trend sastavljenog pisanja ovih glagola (DUR 2000). Pravilo navodi da se još uvijek mnogi glagoli s partikulom pišu skupa. Neki autori (Donalies, Drach) smatraju da bi te glagole trebalo pisati odvojeno.

Glagoli s partikulom nose naglasak na partikuli:

- ,abkaufen, ,einstimmen, ,ausleihen
- particip se tvori pomoću **ge** između partikule i glagolske osnove *abgekauft* a ne *+geabgekauft*
- u većini slučajeva su deverbálni glagoli
- partikule su proizašle iz prijedloga/priloga
- veoma su produktivni.

Glagoli s partikulom razdvojivi su i u izjavnim i upitnim rečenicama pišu se odvojeno:

- a) Sie räumt die Küche auf.
- b) Räumt sie die Küche auf?

Razlika između prefiksálnih glagola i glagola s partikulom nalazi se u načinu spajanja (*Verbindungsart*). Partikula može biti morfološki sastavni element.

Mnogi autori navode slijedeće partikule:

- a) ab, an, auf, aus, bei, durch, ein, hinter, los, mit, nach, über, um, unter, vor, wider, wieder, zu
- b) beisammen, da/dar, dabei, dafür, dagegen, daher, dahin, dahinter, daneben, danieder, daran/dran, darauf/drauf, darein/drein, darin/drin, darüber, darum/drum, darunter/drunter, danieder/darnieder, davon, dawider, dazu, dazwischen, drauflos, draus, einher, empor, entgegen, entlang, entzwei, fort, gegen, gegenüber, her, herab, heran, herauf, heraus, herbei, herein, hernieder, herüber, herum, herunter, hervor, herzu, hin, hinab, hinan, hinauf, hinaus, hindurch, hinein, hintan, hintenüber, hinterher, hinüber, hinunter, hinweg, hinzu, inne, nebenher, nieder, ran, rauf, raus, rein, rüber, rum, runter, überein, umher, umhin, voran, vorauf, voraus, vorbei, vorher, vorüber, vorweg, weg, weiter, wieder, wider, zurecht, zurück, zusammen, zuvor, zuwider, zwischen.

Kombinacije s ovim partikulama su u dosadašnjim lingvističkim radovima intenzivno istražena.

## Zaključak

Između prefiksálnih glagola i glagola s partikulom postoje sličnosti i to u mogućnosti denominalnih tvorbi, ali i funkcionalne sličnosti između prefiksa i partikula.

Osnova može biti imenička, odnosno pridjevska npr. *aufheitern, einärmeln, auftischen, entgräten*.

Nominalni korijen glagola ne može sam tvoriti glagol bez partikule.

Prefiksi i partikule raspolažu sličnim semantičkim efektima jer mogu da uzrokuju promjenu valentnosti i aspektualnu modifikaciju.

## Literatura

1. Donalies, E. (1999): *Präfixverben, Halbpräfixverben, Partikelverben, Konstitutionsverben oder verbale Gefüge?* In: *Studia Germanica Universitatis Vesprimiensis* 3, S. 127-143.
2. Duden *Deutsche Orthographie* (2000) Hg. Von Dieter Nerijs. 3., neu bearbeitete Auflage. Mannheim usw.
3. Duden. *Rechtschreibung der deutschen Sprache*. (2000) Hg. von der Dudenredaktion auf der Grundlage der amtlichen Rechtschreibregeln. 20., neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Mannheim usw. (= Der Duden; Bd. 1).
4. Drach, E. (1937(1963): *Grundgedanken der deutschen Satzlehre*. 4., unveränderte Auflage Fotomechanischer Nachdruck der 3. Auflage (1940). Darmstadt.
5. Eichinger, L. (2000): *Deutsche Wortbildung. Eine Einführung*. Tübingen (= narr studienbücher).
6. Engel, U. (1988): *Deutsche Grammatik*. Heidelberg: Groos.
7. Erben, J. (1973): *Zur Einführung*. In: *Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache*. Erster Hauptteil: Das Verb. Düsseldorf (= Sprache der Gegenwart XXIX), S. 7–16.
8. Erben, J. (2000): *Einführung in die deutsche Wortbildungslehre*. 4., aktualisierte und ergänzte Auflage. Grundlagen der Germanistik 17. Berlin
9. Fleischer W./Barz I. (1995): *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 2.durchgesehene und ergänzte Auflage. Tübingen.

10. Grimm, J. (1878): *Deutsche Grammatik Zweiter Theil*. Neuer vermehrter Abdruck. Berlin.
11. Henzen, W. (1965<sup>3</sup>): *Deutsche Wortbildung*. Tübingen.
12. Kühnhold, I. (1973): *Präfixverben*. In: *Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Erster Hauptteil: Das Verb*. Düsseldorf (Sprache der Gegenwart XXIX) S. 141-375.
13. Motsch, W. (1999): *Deutsche Wortbildung in Grundzügen*. Berlin/ New York (= Schriften des Instituts für deutsche Sprache 8).
14. Naumann, B. (2000): *Einführung in die Wortbildungslehre des Deutschen*. 3., neubearbeitete Auflage. Tübingen (= Germanistische Arbeitshefte 4).
15. Paul, H. (1920/1968<sup>2</sup>): *Deutsche Grammatik*. Band V, T.V: Wortbildungslehre. Max Niemeyer. Tübingen.
16. Paul, H. (1995): *Prinzipien der Sprachgeschichte*. 10., unveränderte Auflage. Studienausgabe. Tübingen (= Konzepte der Sprach- und Literaturwissenschaft 6)
17. Wellmann, H. (1995): *Wortbildung*. In: Günther Drosdowski et al (Hg.) *Duden Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. 5., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Mannheim usw. (Der Duden; Bd. 4) S. 399-539.